

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Verschijnt onregelmatig.
Wordt aan de leden gratis toegezonden.

Nr. 31

(november 1990)

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts na goedkeuring.
Copyright. Redactie-adres:
De Breeck 5, Broek in Waterland.

BROEKER BODEMVONDSTEN

In 1969 organiseerde de vereniging 'Oud Broek' de tentoonstelling 'Broek in Beeld'. Daar gaven prenten, tekeningen, een enkel schilderij en vele oude foto's en ansichten een visuele indruk van het dorp en zijn bewoners in vroeger dagen. Er bleek toen wel dat Broek, vergeleken met de omliggende dorpen, op dit punt heel rijk voorzien is. Uit schriftelijke bronnen is dat beeld natuurlijk nog op allerlei manieren aan te vullen en tot leven te brengen, en dat probeert de vereniging te doen met haar reeks 'Broeker Bijdragen'. Intussen is sedert 1969 nog een derde bron van informatie uit het streekverleden in de belangstelling komen te staan, thans algemeen het 'bodemarchief' genoemd. Het scheen een goede gedachte om ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van 'Oud Broek' nu ook aan deze historische bron aandacht te besteden, in de vorm van een tentoonstelling, begeleid door een aflevering van onze publicatiereeks.

Er is, voorzover ik weet, in het dorp zelf nooit systematisch bodemonderzoek gedaan. Wel is er enige jaren geleden door het Amsterdamse Instituut voor Pre- en Protohistorie herhaaldelijk gespeurd naar bodemvondsten, door in de omgeving de slootkanten af te lopen als er net gebaggerd was. Dat leverde heel wat interessant materiaal op voor de bewoning van gebieden waar nu nog alleen vee rondloopt, maar waar vroeger groepen boerderijen en zelfs kleine dorpjes moeten hebben gestaan.

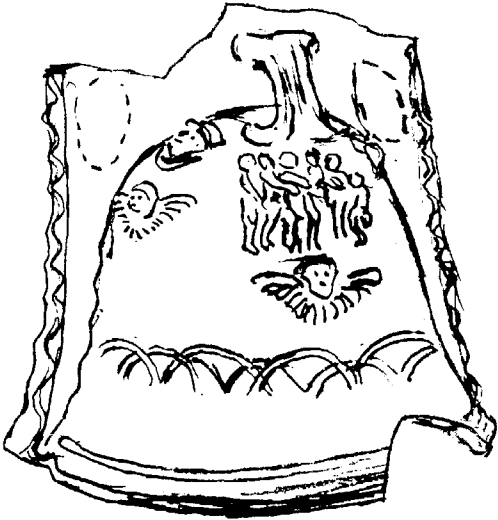
In de dorpskom van Broek komt bij elk graafkarweitje wel wat naar boven: scherven, pijpekoppen, soms kralen, een muntje of fragmenten waarvan men niet direct weet waar ze deel van hebben uitgemaakt. Enkele voorwerpen - vooral de gave of bijzondere stukken - worden bewaard, maar het merendeel lijkt niet de moeite waard en wordt teruggewooid of gaat later met het vuilnis mee. Niet zelden zijn het daarbij juist de onaanzienlijke 'zwarte' scherven uit de middeleeuwen, die als waardeloos worden beschouwd. We zijn dus tot nu toe afhankelijk van toevalstreffers en die hebben zich op enigszins ruime schaal maar een paar maal voorgedaan.

Een belangwekkende vondst kwam omstreeks 1966 aan het licht achter en onder de schuur naast het huis Havenrak 17. Bij de aanleg van een regenwater-afvoerstuitte de eigenaar J. Dekker daar eerst op een schelpenlaag, mogelijk van een vroeger pad, en daaronder op een zeer grote hoeveelheid aardewerk-scher-ven. Het verhaal van die ontdekking en de opgravingen die daarop volgden ver-

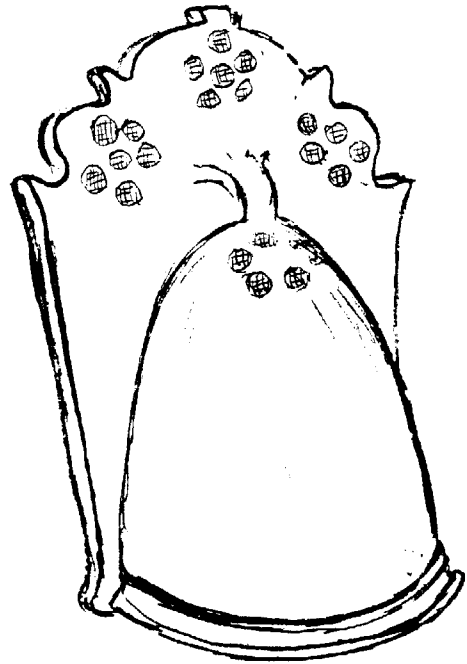
tellen de heer en mevrouw Dekker-Dobber zelf in een stencil over hun huis, dat zij uitgaven in 1977. Na maanden van hard werken: graven, wassen, sorteren, lijmen en registreren, hadden zij een vitrinekast vol met kannen, kookpotten, vuurklokken, borden, olielampjes, enz. Een enkel object geheel gaaf, een heel stel andere compleet op een oor of hoekje na, en dan kilo's in scherven of fragmenten. Heel veel hiervan werd later weer begraven. Van de meest bijzondere vondsten wordt hierachter het een en ander afgebeeld. Vrijwel al het opgegraven materiaal zal gedateerd moeten worden in de 17de en 18de eeuw, maar er zijn ook scherven van laat-middeleeuwse potten en kannen bij. Ook achter op het erf werd op ca. 1.80 m. diepte later nog zo'n oudere bodemvondst gedaan: scherven van een ongeglazuurde zgn. kogelpot, die nog wel uit de 13de eeuw kan dateren.

Bijzonder aan deze vindplaats is niet eens het enorme aantal, maar de kwaliteit. We zullen straks zien dat op plaatsen waar een paar eeuwen lang is gestort, zulke concentraties van gebroken vaatwerk zich wel laten verklaren. Maar niet overal komen er vrijwel gave vuurklokken of gedateerde schalen uit het begin van de 17de eeuw uit. Dat trok de aandacht van specialisten: het Instituut voor Pre- en Protohistorie bracht hier een bezoek en ook de bekende verzamelaar en kenner H.J.E. van Beuningen kwam de mooie vondsten bezichtigen. Over die vuurklokken, die wel tot het omvangrijkste gebruiksardewerk gerekend moeten worden, nog even wat meer. Van de vier die in verschillende graden van compleetheid boven de grond kwamen, is er één van het vroegste type, dat als een stomp over de gloeiende as heen gezet werd (afb. d) en drie van het latere model, dat tegen de achterwand stond (afb. a en b). Eén daarvan is ornamentaal en niet-figuratief versierd met in de nog niet droge klei gestempelde rondjes met kruisarcering en daarna overtrokken met een groene loodglazuur. Een tweede exemplaar, helaas fragmentarisch bewaard, is druk versierd met noppen als op roemers en heeft als hoofdmotief het stadswapen van Enkhuizen, alles eveneens onder groene glazuur. De derde heeft een half dozijn opgelegde stempelversieringen, waarvan er twee helaas losgegaan zijn en nu ontbreken.

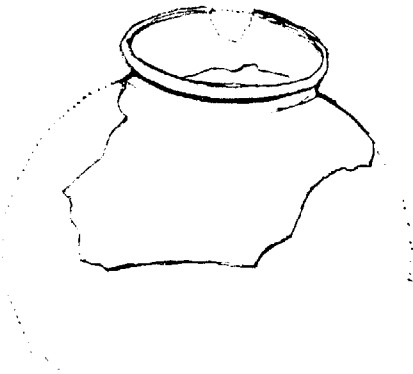
Interessant is bij deze vuurklok vooral het grote middenrelief, dat een scène verbeeldt waar een vrouw gevangen genomen wordt. De voorstelling is nogal globaal weergegeven en moeilijk te interpreteren. Maar het museum Boymans-van Beuningen in Rotterdam bewaart een haardtegel uit ongeveer dezelfde tijd, die juist zo'n tafereel laat zien, maar nu wat gedetailleerder. En daar is vast te stellen, dat een scène uit de bijbel het onderwerp is, t.w. de gevangenneming van Suzanna. Zij was door twee 'oudsten' valselyk van overspel beticht, maar werd door de jeugdige Daniël onschuldig bevonden, waarop de oudsten zelf gestenigd werden (Dan. 13: 43 e.v.). Van enige relatie met vuur of haard is in deze bijbeltekst geen sprake. Dat is wèl het geval bij een ander verhaal uit het boek Daniël, waar drie van zijn vrienden door God van de dood in een vuuroven gered werden (Dan. 3). Misschien moeten we aannemen dat de Suzanna-scène hier vooral bedoeld was om de huisvrouw tot deugdzaamheid aan te sporen!

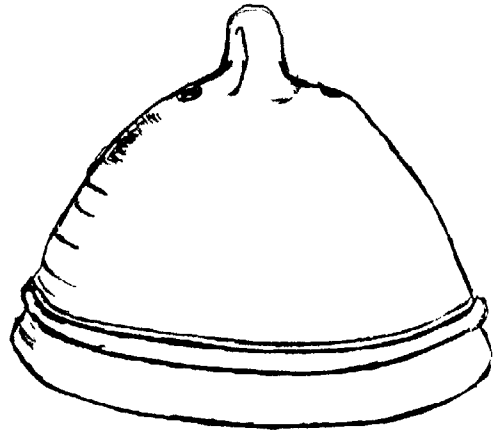
a. vuurklok, bruine glazuur, gedecoreerd in geel en groen; middenstempel: scène met gevangenneming van Suzanne.
17de eeuw, hg 38 cm.

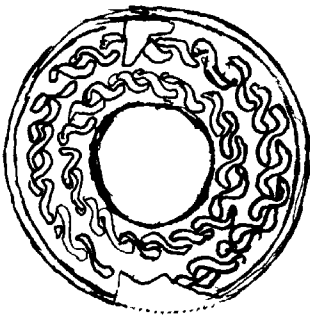
b. vuurklok, groene glazuur, gedecoreerd met stempels waarin kruisarceringen.
17de eeuw, hg 49 cm.

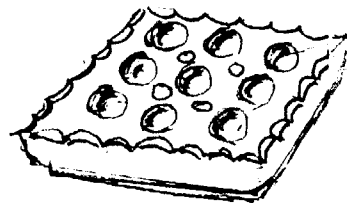
c. kogelpot, grijszwarte scherf, 13de eeuw? hals \emptyset 15 cm.

d. vuurstolp, ongeglazuurd, 17de eeuw? hg 20 cm. \emptyset 25 cm.

e. schaal, met decoratie in slibtechniek.
18de eeuw? \emptyset 18 cm.

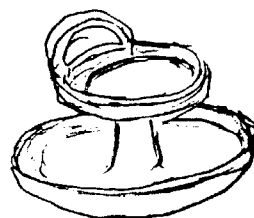
f. kuiken'steen', bruine glazuur.
18de eeuw? 20x20 cm. hg 3 cm.

Vondsten bij Havenrak 17 (verz. J. Dekker)

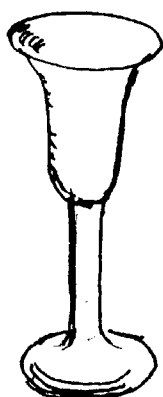
(de voorwerpen zijn niet op dezelfde schaal afgebeeld)

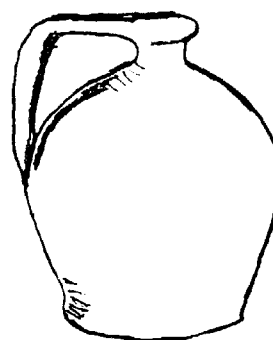
a. kommetje met gestileerde
haan in slibtechniek.
eind 17de eeuw, \varnothing 14 cm.

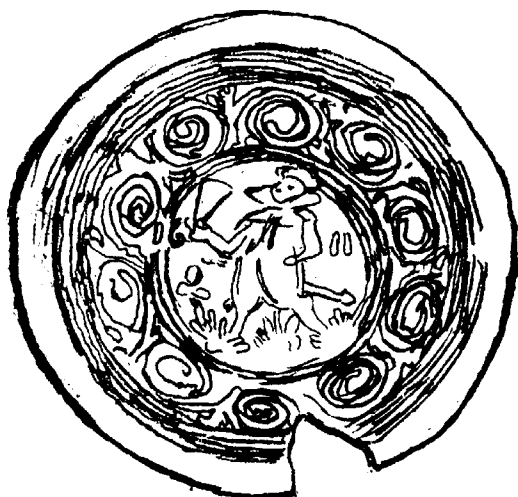
b. olielampje
17de eeuw, hg 15 cm.
schaaltjes \varnothing 15 en 9 cm.

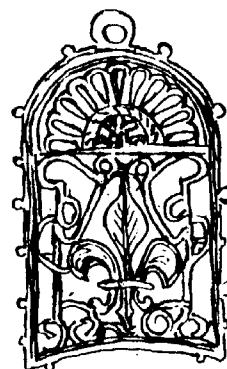
c. wijnkelkje met spiraal-
decoratie in de steel.
18de eeuw, hg 16 cm.

d. schenkkruikje, witbakkende klei
ongeglazuurd.
16de of 17de eeuw?
hg 18 cm. bodem \varnothing 10 cm.

e. schaal met jaartal 1611. Glazuur
in bruin en twee tinten groen.
Type afk. uit Hessen (Dtsl.),
Wanfried/Werra-gebied. \varnothing 28 cm.

f. Pelgrimsinsigne; tin?
ajour gezaagd.
16de eeuw? 8 x 5 cm.

Vondsten bij Havenrak 17 (verz. J. Dekker)

(de voorwerpen zijn niet op dezelfde schaal afgebeeld)

Een bodemvondst van vergelijkbaar belang had plaats in het voorjaar van 1987. Toen werd aan de Erven, bij de Kerkebrug, tegenover de boerderij van H. Spaans, de bocht in de oever van het Dee wat verruimd. Een deel van de grond werd achter op het erf van Spaans gedeponerd, een ander deel afgevoerd naar de vuilstortplaats van Monnickendam. Op beide plaatsen bleek de gestorte grond stampvol te zitten met aardewerkscherven, kralen, pijpekoppen en tal van andere voorwerpen. Een heel mooie selectie is in het bezit van G.J. de Kater aan de Leek, en ook onze plaatsgenoot Peter Mars heeft een reeks interessante vondsten gedaan. Een groot aantal scherven werd verzameld door de auteur met het doel een overzicht bijeen te brengen van de grote verscheidenheid van het gebruiksaardewerk dat vroeger in Broek in zwang is geweest. Op de tentoonstelling is aan dit vondstcomplex meer dan één vitrine gewijd; bijgaande illustraties beogen de aard van het gevondene zo goed als mogelijk was te documenteren.

Opzienbarend is ook hier weer de concentratie van het materiaal. Alles is afkomstig van een paar strekkende meter oever. En dan moet nog bedacht worden dat het hier geen zorgvuldige, planmatige opgraving betreft, maar het doorwoelen van grond, die eerst met een happer was opgedolven en toen elders neergegoid. Niet alles was meer bereikbaar en heel veel materiaal is ook (verder) gebroken en/of verspreid geraakt. Direct doet zich de vraag voor: hoe komt het dat daar zoveel bij elkaar lag? Belangrijk gegeven is natuurlijk dat we hier in de echte kern van het dorp zijn, in de onmiddellijke omgeving van de kerk, waar de bewoning het intensiefst moet zijn geweest. Laten we eens aannemen dat drie omwonende gezinnen daar de vaat spoelden en er het gebroken keukengerei en ander overtollig huisraad e.d. in het water achterlieten. Elke maand één voorwerp: een gebroken tabakspijp, een gebarsten kan of kookpot, een gescheurd vuurtestje of olielampje. Soms ook waren er gave voorwerpen, als een tinnen lepel of een stel knickers van de kinderen, die per ongeluk in het water verdwenen. Dat zijn 3 maal 12 = 36 voorwerpen per jaar. De vondsten dateren globaal gesproken van de 16de t/m de 18de eeuw, mogelijk nog wat later, dus van minstens twee eeuwen. Dat brengt het totaal op $200 \times 36 = 7200$ voorwerpen! Deze getallen zijn volmaakt hypothetisch; misschien was het maar één gezin en brak of verdween er maar 6 maal per jaar wat. Maar dan nog liggen er op dat plekje na twee eeuwen niet minder dan 1200 stuks vaatwerk e.d., merendeels in scherven. Insiders verzekeren ons dat Broek wat dit betreft helemaal geen uitzondering is, maar dat ook elders zulke vondst-concentraties voorkomen. 'Wij leven op de scherven van ons verleden'.

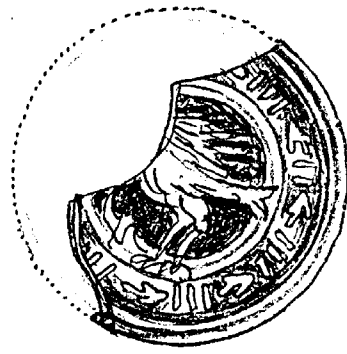
Dankzij het onderzoek van de heer Bruigom, gepubliceerd in 'Broeker Bijdragen' van 1984 1), is precies bekend wie er daar in de buurt gewoond hebben, van ongeveer 1630 af. Het driehoekig aan het water gelegen terreintje zelf was vanouds openbare grond, maar rondom stonden woonhuizen van gegoede Broekers. Het huidige raadhuis werd - als school - pas gebouwd in 1826.

Gezien in het licht van de sociale status der omwonenden maakt het gevonden aardewerk een erg eenvoudige indruk. Het is merendeels onversierd, vrij grof massagoed. Van invloed kan zijn geweest dat vlakbij, onder de Kerkebrug - toen van hout en veel hoger dan tegenwoordig - in het midden van de 17de eeuw gedurende enkele jaren een schoenlapperswerkplaats was ingericht, en in het begin van de 18de eeuw een huisje voor de Hoofdwacht 2). Ook is wel geopperd dat daar een aanlegplaats is geweest voor de potschuit, het vaartuig waarmee in onze contreien het meeste vaatwerk vroeger werd aangevoerd. Maar laten we ons hoeden voor een te eenzijdig beeld. Tussen de vele kilo's scherven van het simpele keukengoed, ongeglazuurd of met een effen bruine of groene glazuur bedekt, lagen er ook verschillende met noppen versierde voeten van glazen roemers, een tinnen flessenstop, een bewerkte gesp, een deel van een 16de eeuwse greskruik, rijk versierd met een relief van dansende boeren. En ook ontbreken hier de overblijfselen van het 'blauw' niet.

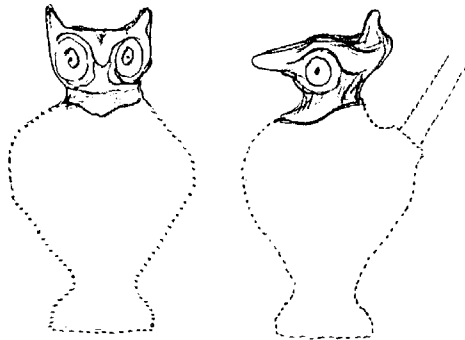
Twee van al deze vondsten zijn op het jaar af te dateren, en wel beide in 1680. Dat jaartal is met royale cijfers in ringeloor-techniek aangebracht op een klein kannetje of graapje en het is ook te lezen op een zilveren munt (zgn. 'rijder') die er in zat. Dat kan nauwelijks toeval zijn, maar een verklaring van het feit dat beide zo gaaf en wel hier terecht zijn gekomen is moeilijk te geven.

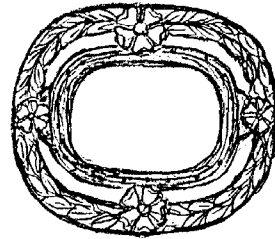
a. drinkkop (incompleet), groene glazuur, 17de eeuw?
hg 7 cm., voet \emptyset 5 cm.

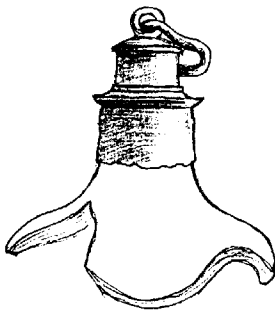
b. fragment van schaalje met decoratie in slib- en sgraffito-techniek (Wanfried/Werra-type, ca 1600, groene glazuur over witte onder-tekening.

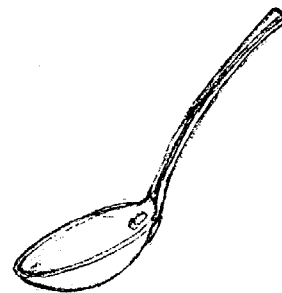
c. kop van een vogelfluitje (het klankbakje ontbreekt), groene glazuur, 17de eeuw.

d. tinnen gesp, licht gebogen; de middenstijl ontbreekt. 3,5 x 4,2 cm. 18de eeuw?

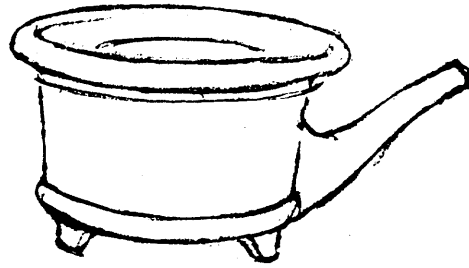
f. tinnen sluiting op fragment van glazen fles. 17de eeuw? metalen gedeelte hg 5,3 cm.

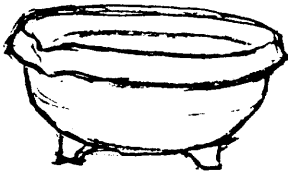
e. één van twee tinnen pap- of soeplepels. Keuren: wapen van Amsterdam met initialen P P (?), gekroonde roos, enz. einde 16de/begin 17de eeuw.

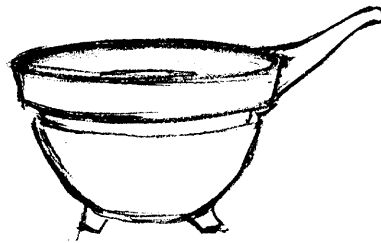
a. graapje met opschrift:
anno, en: 1680, in
slibtechniek. hg 8 cm.

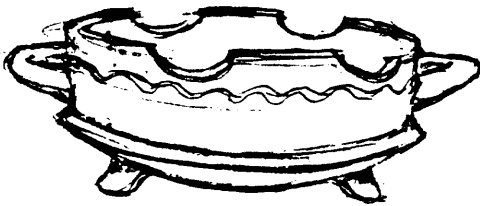
b. kookpan met steel, binnen bruine
glazuur, buiten ongeglazuurd.
18de eeuw, hg 10,5 cm.

c. schaaltje; grijze scherf, binnen
grauwgele glazuur, buiten ongeglazuurd, hg 7 cm., \emptyset 17,5 cm.
17de eeuw?

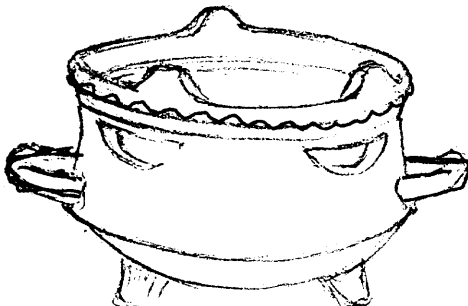
d. kookpan, bruin geglazuurd
hg 8 cm., 18de eeuw?

e. comfoor; binnen geel, buiten groene
glazuur. 18de eeuw, hg 8 cm.

f. schenkkannetje; bruine glazuur,
eind 18de/begin 19de eeuw.
hg 8,5 cm., \emptyset 11,5 cm.

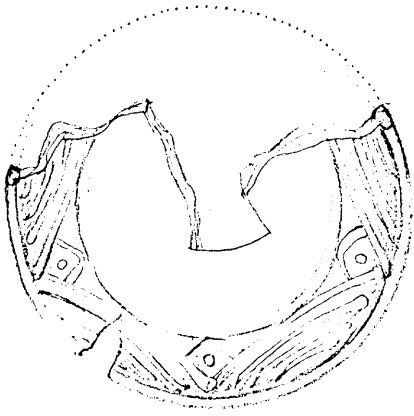

g. comfoor van een ander type dan e,
binnen geel, buiten groene glazuur.

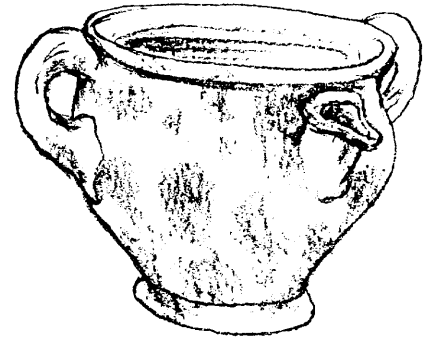

h. olielampje, groene glazuur
17de eeuw.

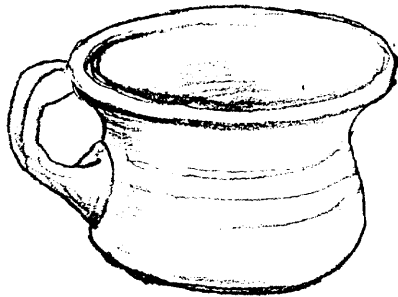
Vondsten uit het Dee, 1987. a: verz. G.J. de Kater; de rest: recon-
structies aan de hand van scherven in de verz. J.W. Niemeijer
(de voorwerpen zijn niet op dezelfde schaal afgebeeld)

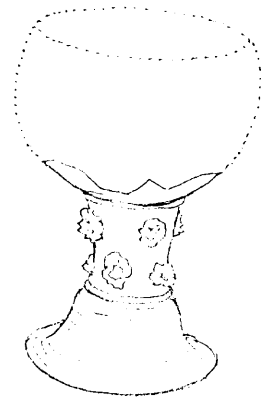
a. schotel in gele en bruine glazuur en met versiering in slibtechniek; drie schelpvoeten.
17de eeuw, Ø 9,5 cm

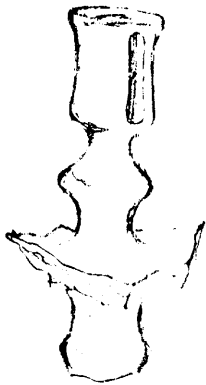
b. tuit- of roompot; binnen en buiten geel en bruin gevlekte glazuur.
18de eeuw, hg 8 cm.

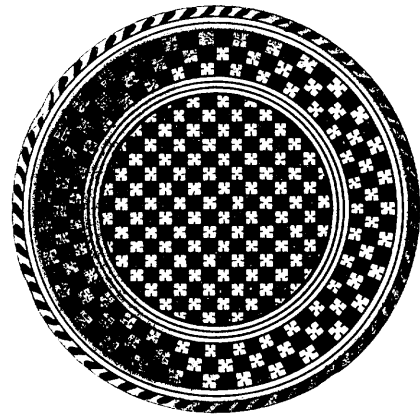
c. drinkbeker, groene glazuur.
17de of 18de eeuw, hg 8 cm.

d. één van vier stuks voeten van drinkglazen ('roemers').
17de eeuw, de afgebeelde voet hg 7,5 cm.

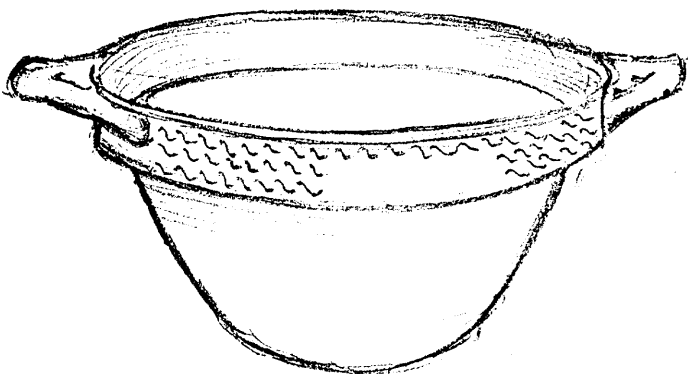
e. fragment van kandelaar of blaker.
hg 11 cm. Er zijn exemplaren gevonden met gele, lichtgroene en lichtbruine glazuur.

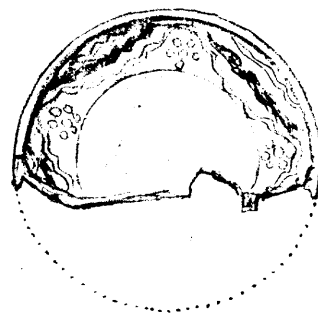
f. schotel van het type waarvan de scherven van twee exemplaren zijn gevonden; blauw, wit en geel patroon. Begin 17de eeuw.

Vondsten uit het Dee, 1987, ten dele gereconstrueerd aan de hand van scherven in de verz. van J.W. Niemeijer
(de voorwerpen zijn niet op dezelfde schaal afgebeeld)

Wat er verder aan bodemvondsten tevoorschijn is gekomen, is afkomstig van verspreid liggende plaatsen. Zoals gezegd komt overal wel wát naar boven. Dit residu van een eeuwenlange bewoning werd immers niet periodiek afgevoerd door de vuilnisman, maar bleef ter plaatse. Niet in beerputten, die rijke vindplaatsen van de grote steden, maar vrijwel altijd langs de waterkant. Dat geldt zeker ook voor het materiaal dat in de loop van de afgelopen 28 jaar tevoorschijn kwam op het terrein waarmee de auteur uiteraard in het bijzonder vertrouwd is, nl. dat van het huis Erven 26-30. De bodem gaf daar in die dikke kwart eeuw een partij scherven e.d. prijs, die op zichzelf helemaal niet zo bijzonder zijn, maar die juist daarom vermoedelijk een doorsnee laten zien van wat hier in gebruik was. Omdat het zó een bijdrage kan leveren aan een meer algemeen beeld van de wooncultuur in ons historisch dorp wordt er hier een aantal voorwerpen van afgebeeld en toegelicht. Het gaat in hoofdzaak om vier locaties. De interessantste is misschien die in de voortuin, omdat het hier de vroegere oever van het Havenrak betreft. Tegenwoordig ligt de waterkant ca. vier meter verder omdat in 1949 de eigenaren aan de Erven van de gemeente toestemming kregen die strook water bij hun terrein te trekken, als compensatie voor een stuk van hun erf dat bestemd werd tot verbreding van de openbare weg. In 1984 werd door de voortuinen een rioleringsbuis gelegd, en bij die gelegenheid kwam allerlei scherfmateriaal voor den dag. Ook hier dus weer een toevalsvondst, die bij gericht graven zeker verder uitgebreid zou kunnen worden.

a. grote kom, binnen geel glazuur, behalve de rand, die in lichtbruin is; buiten lichtbruin met slibversiering in geel. Ø 42,5 cm. (rechter oor en de bodem ontbreken). 17de eeuw?

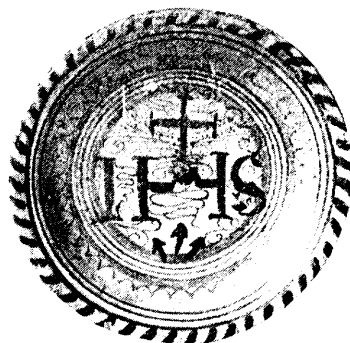
b. schotel in geel, bruin en groen glazuur; 17de eeuw? Ø 29 cm.

Aan de zuid-west begrenzing van hetzelfde perceel werden weinig oudere - d.i. 17de- of 18de-eeuwse - voorwerpen gevonden. Hier zal waarschijnlijk bij de bouw van het langgerekte tuinhuis in 1866 al flink gebaggerd zijn. Eén der vondsten is hieronder afgebeeld.

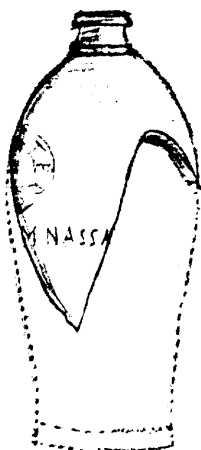

- a. tinnen (?) pijpje voor
bellenblazen, lang 17 cm.,
18de of 19de eeuw

Elders op en langs het terrein kwam bij graven en baggeren ook nog het een en ander voor den dag:

- b. fragment van een kookpot
of comfoor, groen gla-
zuur. 18de eeuw.
- c. scherf van dit type
schotel, Christus-
monogram IHS in
blauw op wit, 2e h.
17de eeuw.
- d. smeltkroesje, on-
geglazuurd, 17/
18de eeuw? hg.
6,5 cm.

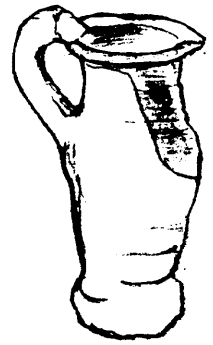

- e. fragment van mineraal-
waterfles met stempel:
Selters, Herzogtum
Nassau (type in pro-
duktie van 1836 - 1866);
gres.
- f. ondiep potje (voor
cosmetica?), wit gla-
zuur. 18de eeuw,
hg. 5,5 cm, bodem
Ø 4,6 cm
- g. glazen flesje, 18/
19de eeuw, lang
16,5 cm.

Van de 'verspreide' vondsten kan vaak de precieze plaats niet meer worden aangewezen en ook is daar meestal nauwelijks iets bekend over een eventuele 'context': scherven of ander materiaal van dezelfde plek, die een beetje houvast kunnen geven voor datering en/of gebruik. Wat dat laatste - het gebruik dus - betreft, vertellen twee incomplete kruiken, waarvan de vindplaats wél bekend is, een aardig verhaal.

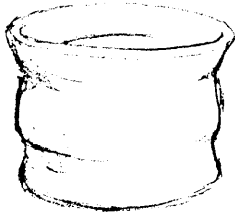
De ene werd omstreeks 1975 gevonden door P. Mars, (langs de Drievaart achter de Woudweren), de andere ook in die jaren door W. de Waal bij het Breed (Keerngouw). Ze behoren tot eenzelfde type, waarvan een gaaf exemplaar hier naast is afgebeeld.

In zulke dikwandige, hoofdzakelijk slechts aan de binnenzijde geglazuurde kruiken of kannen werd stroop verhandeld, een restprodukt van de suikerraffinaderij. Rond de Amsterdamse suikervabrieken zijn ze dan ook bij tientallen gevonden. Ze dateren uit de 17de eeuw en dat ze hier in Broek zover van de dorpskom in het land zijn gevonden duidt er mogelijk op dat ze door landarbeiders naar het werk zijn meegenomen, als voedzame toegift bij de pap of brij, en op een dag daar gebroken, of leeg achtergelaten.

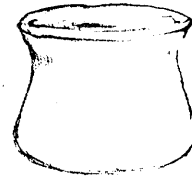

Tot dusverre was bij de bodemvondsten vooral sprake van min of meer eenvoudig gebruiksgoed. Maar er worden zeker ook overblijfselen gevonden van aardewerk of porcelein dat tevens een sierfunctie had. Scherven van 17de-eeuwse schotels met een bijbelse scène, met het Christus-monogram IHS, of met een gestileerde vruchtenmand, 18de-eeuws import-porcelein in de vorm van kopjes, schotels en schalen, en ook 19de- en 20ste-eeuwse fragmenten, soms op dezelfde plaats waar ook materiaal van twee en drie eeuwen ouder lag. Een speciale categorie vormen de tegels. Zoals bekend was dit vroeger heel algemeen bekledingsmateriaal voor stenen wanden, in Broek met z'n houtbouw dus vooral toegepast bij schouwen, in keukens en kelders. Ze waren zò goedkoop dat bijvoorbeeld polychrome bloementegels of blauwe bijbeltegels gewoon als vulling of vochtisolatie gebruikt werden. Wat er aan tegelscherven boven de grond komt laat zich dateren van de vroege 17de tot in de 19de eeuw.

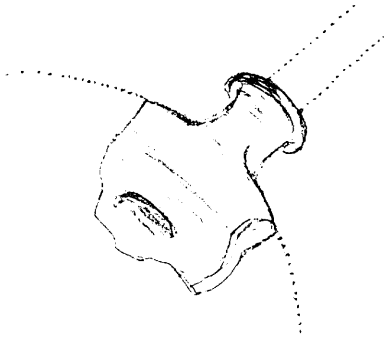
Het talrijkst van alle vondsten zijn wel de pijpekoppen. Geen graaf- of baggerwerk waar ze niet naar boven komen. En soms liggen ze zò aan de oppervlakte dat ze tussen de tanden van de hark rollen. Ook hier is een productieontwikkeling van enkele eeuwen te volgen. Van de kleine dubbel-conische kopjes uit de jaren rond 1600 via de wat grotere klokvorm naar de royale gouwenaar van de 19de eeuw en later. Door een combinatie van de hielmerken met de doorsneden van de kop of ketel kan men proberen tot een nadere datering te komen, maar dat is bij de grote aantallen die gevonden zijn een tijdrovend karwei. Op de tentoonstelling is een grote variatie van pijpekoppen te zien, waaronder behalve de gewone gladde ook een aantal dat in relief is versierd.

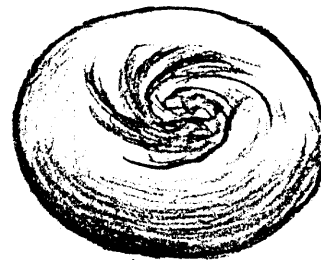
- a. zalfpotje, albarello-model, witte glazuur. hg 3,2 cm., \emptyset 4,4 cm. Gevonden in het land bij de Keerngouw. Verz. Mevrouw Goedmaat.

- b. zalfpotje, binnen grauwegele glazuur, buiten ongeglazuurd. 17de of 18de eeuw. hg 2,8 cm., bodem \emptyset 4 cm. Gevonden in grond uit het Dee, 1987. Verz. P. Mars.

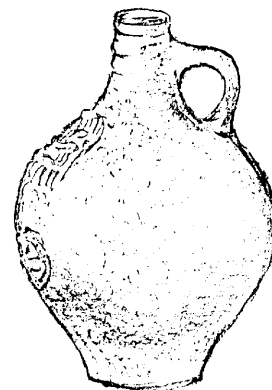
- c. Fragment van een bakpan, met houder voor een steel (\emptyset 4,7 cm.) 14de eeuw? Gevonden bij de Molengouw. Verz. Mevrouw J. Doornenbal.

- d. 'Strijkglas', massief-glazen bol, waarmee kragen, manchetten e.d. gestreken werden. Aan de bovenzijde het breukvlak van de steel. Strijkglazen waren in gebruik sinds de 17de eeuw. Verz. H.W. de Gier.

- e. Schotelfragment met voorstelling van Tobias met de aartsengel Rafael, in blauw op wit. 17de eeuw, ca 14,5 x 17,5 cm. Verz. B. Honingh (Verdeek).

- f. 'Baardman-kruik', uit Frechen (Dtsl.), ca 1650-1675. Ca 1955 gevonden achter de boerderij 'Uit-enTuis' aan de Keerngouw. Verz. Mevrouw Goedmaat.

Diverse Broeker bodemvondsten

(de voorwerpen zijn niet op dezelfde schaal afgebeeld)

Een kort woord nog over de rol van onze eigen regio in de aardewerkproductie uit vroeger tijd. Het besef daarvan is nog niet zo oud. Weliswaar komt de term Noordhollands slibgoed (North Holland slipware) in de vakliteratuur al wat langer voor, maar de grote verrassing kwam toch eigenlijk pas toen men in 1968/69 bij De Rijp, Noordeind en Graft grote partijen scherven vond, die op een plaatselijke pottenbakkerij schenen te wijzen 3).

Moet men ook in Enkhuizen één of meer van zulke pottenbakkerswerkplaatsen veronderstellen? Het volledige wapen van die stad in relief op een vuurklokfragment in de verzameling Dekker gaf daar al wel aanleiding toe. En inderdaad werd in 1979 in Enkhuizen pottenbakkersafval opgegraven, met gedateerde stukken uit de periode 1602-1610, dat sprekend lijkt op wat men vroeger met het Duitse stadje Wanfried (in Hessen) in verband bracht, maar dat in feite in een veel groter gebied langs de rivier de Werra gebakken werd. De initialen DCS op de Enkhuizense schotels en kommen leidden naar de persoon van Dirck Claesz. Spiegel, die inderdaad in 1602 van de Staten Generaal vergunning kreeg voor de productie van 'Hessisch en Brunswijks aardewerk' 4).

De belangstelling voor het oude gebruiksaardewerk in onze streek heeft zijn ups en downs gekend. Al relatief vroeg werd het verzameld door C. van Tyen, van 1903 tot 1920 arts in Monnickendam. Zijn collectie is niet meer in haar geheel bijeen, maar een belangrijk deel kwam in het bezit van onze zustervereniging 'Oud Monnickendam' en is nu, evenals een ander deel dat naar Alkmaar ging, permanent tentoongesteld. Een andere gepassioneerde verzamelaar in Monnickendam was de gemeentebode/veilingmeester Van der Lingen, maar diens collectie is na de oorlog verkocht.

Beider verzamelterrein was echter veel ruimer dan alleen de bodemvondsten uit eigen streek. De belangstelling speciaal dáárvoor is juist in de laatste jaren sterk toegenomen. Met moderne hulpmiddelen als metaaldetector en duikersuitrusting worden zowel uit de grond als het water voorwerpen omhoog gebracht, die daar eeuwenlang ongeweten bewaard bleven. Het zou een goed ding zijn als van die vondsten ergens aantekening werd gehouden, zodat met die 'scherven van ons verleden' op den duur een completer beeld kan worden gevormd van de woon- en leefcultuur in vroeger eeuwen.

J.W. Niemeijer

1. A.P. Bruigom, De kerk- of raadhuisbrug. Broeker Bijdragen nr. 28, juli 1986, pp. 213-229.
2. A.P. Bruigom, De Erven. Huizen, eigenaren en bewoners. Broeker Bijdragen nr. 26, Dec. 1984, pp. 178-200.
3. Over het Noordhollands aardewerk: Rotterdam Papers II, 1975, p. 47 e.v.
4. Rotterdam Papers IV, 1986, p. 248.

De schetstekeningetjes zijn van de hand van J. Dekker (pp. 3 en 4) en de auteur.